

Møller og møllere

Hvad er en mølle?

- En mølle nyttiggør energi til praktisk arbejde
- Energiformer:
  - Vandkraft
  - Vindkraft
  - Muskelkraft (fx hestemølle)
- Arbejde
  - Kornmølleri
  - Pumpemøller
  - Håndværk og industri

Mølletyper

- Vandmøller
  - med horisontalt (vandret) hjul
  - med vertikalt (lodret) hjul
    - Underfaldshjul
    - Brystfaldshjul
    - Overfaldshjul
- Vindmøller
  - Stubmølle
  - Hollandsk mølle

De ældste møller

- 890 vandmølle ved Ravnholm i Mølleådal
- 1234 nævnes en vindmølle i skriftlige kilder
- 1513 lader Christian den 2. bygge den ældst kendte danske krudtmølle i Rønnebæksholm ved Næstved.
- 1590-92 bygger Tycho Brahe bygger papirmølle på Hven med Danmarks første overfaldehjul. (4 meter i diameter)
- 1619 lader Christian den 4. den første hollandske mølle opføre på Københavns vold mellem Vesterport og Nørreport.
- 1683 indføres møllerprivilegium.
- 1862 møllerprivilegiet ophører

Møllerprivilegium

- Før enevælden
  - Landgildemøller
  - Mange små møller
- Under enevælden
  - Møllerprivilegium, eneret på maling af mel i et område
  - Mølletvang
  - Forbud mod små møller

Møllerens maleløn

- En toldekop (en pot) korn af hver skæppe
  - 1 pot = 0,97 liter
- En tønde korn = 8 skæpper
  - 1 skæppe = 18 potter = 17,39 liter

Møllen, et socialt samlingspunkt

- Mølleren havde høj status i landbosamfundet
  - Han var lige så uundværlig som præsten og smeden
- Mølleren var som regel også gårdmand
  - Og kromand
  - Og pengeudlåner
- Mølleren havde ofte officielle stillinger og embeder
  - Typisk herredsskriver
- Møllerens omgangskreds
  - Præst og degn
  - Herredsfoged og forvalter
  - Andre møllerslægter
- Møllerens børn blev så vidt muligt gift med andres mølleres børn

Var mølleren velhavende?

- Både ja og nej:
- I 1735 døde møller Mogens Rasmussen i Sandager Mølle ved Odder. Hans bo blev opgjort til 75 Rdl.
- Da mølleren i Skiægs Mølle ved Odder, Jørgen Nielsen Skiæg, døde i 1739, blev hans bo opgjort til 13.394 Rdl. Han var ikke kun fæster på Skiægs Mølle, men ejede flere gårde i landsbyen Kalhave vest for Horsens. Desuden optrådte han som pengeudlåner.

Hvad er en møller?

- En møllejer
  - Oprindeligt klostre, kongen eller adel
- En møllefæster eller -forpagter
  - Som regel af møllerslægt
- En møllersvend
- (En møllerdreng)

Hvordan finder jeg oplysninger om en bestemt mølle?

- Litteratur
- Hjemmesider
- Trykte kilder
- Utrykte kilder

Litteratur med møllefortegnelser

Christensen, Jørgen F. *Rundt Til Danske Vandmøller*. Forlaget Cronic, 1991.

Christensen, Niels. *De Fynske Kornmøller Og Deres Møllere ca. 1660-1800*. Landbohistorisk Selskab, 1985.

Lebech-Sørensen, Anna Marie. *Vindmøller Og Vandmøller i Danmark, Bind 1-4*. Forlaget Skib, 2001.

Meyn, Niels, and H. Loft. *Danske Møller: Med Historisk Indledning. Mølleteknik*. Erhvervsforlaget for Haandværk, Handel og Industri, 1934.

Møllepuljen. *Møllebygninger i Danmark: Redegørelse Og Status 1993*. Miljøministeriet, Skov- og naturstyrelsen, 1993.

Hjemmesider med møllefortegnelser

“Møllearkivet.”
www.moellearkivet.dk

“Møller På Bornholm.”
www.bornholmstmuseum.mobi/moller/.

“Møller På Lolland-Falster.”
www.moellerpaalf.dk/.

“Registrant over Møller i Næstved Kommune.”
www.aabne-samlinger.dk/naestved/registrant/moeller/index.asp.

”Vandmøller omkring Næstved”
www.svendcdahl.dk/lokalhistorie.html#vandmoeller

Andre hjemmesider

“Dansk Møllerforening.”
www.danskmoellerforening.dk/.

“Møllehistorisk Samling.” www.moelleforum.dk.

“Mølleordbog,” www.mølleordbog.dk/.

”Frilandsmuseets Møllerlaug”, www.moellerlaug.dk

Trykte kilder

- Kronens Skøder paa afhændet jordegods i Danmark fra reformationen til nutiden, fra 1535 til 1799, 5 bind.
- Kancelliets Brevbøger vedrørende Danmarks indre forhold Fra 1551 til 1660. 39 bind, udkommet mellem 1885 og 2005.

Utrykte kilder

- Almindelig ejendoms historie
- Ældre matrikler
- Andre kilder
- Almindelig ejendoms historie
  - Tingbøger
  - Realregistre, skøde- og pantebøger
  - Brandforsikringsarkivalier
  - Matriklen 1844
- Ældre matrikler
  - Kommisionsmatriklen 1662
  - Amtsstuematriklen 1664
  - Landmålingsmatriklen 1682/88
  - Markbøger, modelbøger
  - Mølleskyldsansættelsen (møllebogen) 1689
  - Hartkonsspecifikationer 1788-89
- Andre kilder
  - Rentekammerets ekspeditioner 1660-1848
  - Diverse møllesager i Rentekammeret 1660-1848
  - Generaltoldkammer og Kommercekollegiets resolutioner
  - Bygningsskatten 1802